

УДК 339.9.012

О. І. Олексюк,
к. е. н., доцент, докторант кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана"

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті представлені результати авторського дослідження економічних процесів на світовому рівні, проаналізовані інвестиційно-інноваційні тенденції у окремих країнах, узагальнені пріоритети розвитку найбільш потужних економічних систем, а також конструктивно проаналізовані глобальні інтеграційні процеси.

The article presents the results of author research of global economic processes at different levels, investment-innovative tendencies in different countries, generalized priorities of development of the most powerful economic systems, and also worldwide integrations processes.

Ключові слова: глобалізація, інтеграційні процеси, інформаційна економіка, регіональні економічні системи.

Keywords: globalization, integrations processes, informative economy regional economic systems.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку національної економіки багато у чому визначається на рівні загальносвітових економічних тенденцій, обумовлюється все глибшим включенням національних підприємств до системи міжнародних економічних утворень глобального рівня, використанням національних ресурсів у межах світових ресурсних ланцюгів створення вартості, затовареністю регіональних товарних ринків продукцією транснаціональних корпорацій. Разом з тим слід вказати на численні спроби науковців різних напрямів, державних службовців різних рівнів, бізнесменів-практиків пояснити, проаналізувати та використовувати для цілей національного соціально-економічного розвитку вказані інтеграційні процеси входження економіки України до світової економічної системи. Фактичним наслідком глобалізації та інтеграції на рівні економіки держави, окремої галузі промисловості чи сфери бізнесу, конкретних підприємств та компаній виступає внутрішня трансформація природи економічних процесів. Актуалізація чинників нематеріального характеру, використання результатів інтелектуальної праці у якості ключового чинника соціально-економічного розвитку зумовлює виключну складність та особ-

ливе значення дослідження наукової проблеми впливу глобалізації на економіку України.

Проблематика аналізу впливу процесів глобалізації на розвиток національних економічних систем знаходилася у полі наукових досліджень таких зарубіжних та вітчизняних вчених: Дж. Даннінга, Й. Шумпетера, А. Сливоцького, Дж. Сороса, С. Кіндлебергера, Дж. Кейнса, М. Портера, Р. Соллоу, С. Хаймера, У. Шарпа, Р. Коуза, Р. Стобауха, Р. Камерона, Д.Г. Лук'яненка, В.П. Степаненка, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Гейця та багатьох ін. Однак залишаються невизначеним ряд концептуальних моментів прогнозування глобальних змін економічних систем із позицій цільового аналізу, механізмів включення національних підприємств до міждержавних економічних утворень різного рівня.

На глобальній економічній арені роль окремих суб'єктів господарювання здобувають не окремі підприємства, а держави чи навіть їх об'єднання. Таким чином, характер конкуренції, механізми ринкової регуляції, метрика оцінки економічних результатів та інше зазнають суттєвих змін. Неадекватне розуміння глобальних тенденцій розвитку призводить не тільки до постановки та реалізації некоректних пріоритетів національно-

го розвитку, але й не дозволяє говорити про формування довгострокових механізмів конкурентоспроможності національних підприємств на світових ринках товарів і ресурсів.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Основним наслідком зміни типу суспільного виробництва у напрямку зростання ролі інформаційно-інтелектуальних факторів виробництва є трансформація природи економічних процесів. Зростання ролі інформації як активного та ключового фактора створення вартості для споживача має наслідком необхідність дослідження суб'єктів економічних відносин з нових позицій. Вважаємо, що сьогодні слід вести мову не про діяльність окремих підприємств, а про реалізацію кінцевих ланцюгів створення вартості для споживача. Таким чином, на різних етапах розвитку економічних систем їх складові визначалися та описувалися відповідно до способу їх організації чи механізму взаємодії виробників економічних благ та їх споживачів. Посилення впливу інформаційно-інтелектуальних чинників господарської діяльності та зростання ролі інноваційних процесів зумовлюють виникнення протилежного процесу — інтеграції виробників і споживачів через суспільні економічні механізми.

Процеси глобалізації та глибокої виробничо-комерційної інтеграції стали ознакою сучасності і разом з безліччю вигод принесли багато проблем, з якими людство не завжди може успішно справитися на сучасному етапі свого розвитку. На рівні окремих підприємств чи не найголовнішим є руйнування поняття самостійності та відокремленості організацій як необхідного критерію визнання факту існування. Вважаємо, що сьогодні підприємства з позиції економічної доцільності та довгострокової результативності на ринку не повинні намагатися відокремитися чи досягнути повної самостійності у своїй діяльності.

МЕТА ТА ЦІЛІ РОБОТИ

Метою даної роботи виступає формування адекватного розуміння природи глобальних економічних процесів та їх впливу на соціально-економічний розвиток України, а також на діяльність окремих суб'єктів господарювання. На цій основі, зроблена спроба узагальнення досвіду інтеграції економічних систем різних країн на регіональному рівні та розробки організаційних механізмів входження національних підприємств до міждержавних економічних утворень.

РЕЗУЛЬТАТИ

Емпірична база представленого дослідження сформована на основі статистичної інформації трьох основних і найбільш потужних гравців світової економіки — Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та Японії як потужного представника азійської економічної групи. Науковий інтерес до країн ЄС зумовлений політичними цілями нашої держави та економічними перспектива-

ми входження України до європейської економічної зони. Для поглиблення аналізу у цьому напрямі нами сформовано вибірку з країн — учасників ЄС, до якої увійшли три групи: 1) регіональні економічні країни-лідери як представники кращого досвіду організації та функціонування економічних систем: Німеччина, Великобританія, Франція; 2) країни середнього рівня економічного розвитку як база для формування довгострокових економічних цілей для України: Італія, Фінляндія; 3) країни наближеного до України рівня економічного розвитку як найближчі економічні партнери та база для обґрунтованої розробки національних орієнтирів розвитку. Отже, для створення адекватного світовій ситуації масштабу та сприйняття статистичної інформації щодо результативності діяльності української економіки нами було сформовано три горизонти аналітичних порівнянь (рис. 1):

Із представленого рис. 1 слід зробити одне важливе для подальшого аналізу узагальнення, у певних випадках нами проводиться об'єктивізація цілей діяльності глобальних економічних гравців, а також України, з позицій найближчих лідерів. Іншими словами, вважаємо за можливе оцінити доцільність тих чи інших змін у певних країнах у їх співставленні з аналогічними змінами у найближчих їй країнах-лідерах.

Різноманітність і різноспрямованість економічних процесів у світовій економіці відзеркалюються великою різноманітністю підходів до оцінки їх наслідків, розгалужених системах статистичних показників. За таких умов ми вважаємо за можливе виділити окремі традиційні економічні показники, об'єднавши їх з метою характеристики економічних результатів національних економік окремих країн. На даному етапі ми схильні виражати складну природу результативності діяльності різних країн на світових ринках у метриці традиційного економічного аналізу.

Представимо короткі пояснення основних зв'язків, що зображені на рис. 2 які дозволяють, на наш погляд, певною мірою оцінити економічну результативність функціонування економічних систем країн на світовій економічній арені. Перш за все в якості основного економічного результату діяльності та розвитку економічних систем різних країн нами визнається добробут населення, який у роботі здобуває своє вираження через частку валового національного продукту на душу населення (тобто матеріальне забезпечення кожного громадянина країни), та обсяги кінцевого споживання (тобто сукупна покупна спроможність населення країни). У свою чергу валовий національний продукт певної країни розподіляється її правлячими соціальними групами відповідно до національних завдань розвитку та світової економічної ситуації (і не тільки економічної). Поряд з іншими напрямками використання ВВП для нашого дослідження особливе значення має обсяг використання ВВП на дослідження та розробки як передумова для формування інноваційних

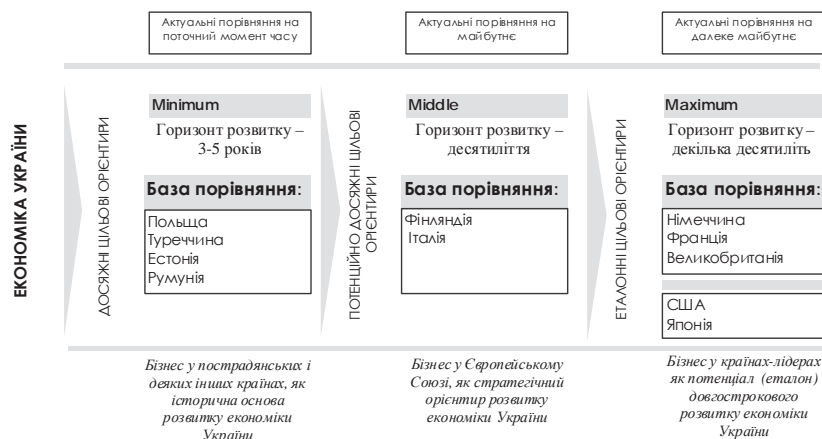

Рис. 1. Логіка побудови порівняння статистичної інформації

процесів та створення потенціалу розвитку. Відповідно до описаних міркувань та моделі, представленої на рис. 1, ми й побудували подальше викладення матеріалу.

Одним із найбільш загальних та уніфікованих у економічній науці економічних показників, що характеризують отримані результати окремої держави, чи економічними системами міжнародних економічних груп (регіональними об'єднаннями) виступає валовий внутрішній продукт (ВВП). Згідно з діючими стандартами збору, обробки та поширення статистичної інформації саме вказаний показник закладено в основу більшості прогнозів і пропорцій світових тенденцій. На його основі визначають рівень фінансування інноваційних процесів, життєвий рівень населення, ступінь і масштаб зовнішньоекономічних операцій та інші індикатори соціально-економічного розвитку. Більшість таких індикаторів побудовані як співвідношення між певною

групою доходів (витрат) і ВВП, як найбільш універсальної бази порівняння.

Перш за все, слід вказати на випередження темпів зростання ВВП країн — нових членів ЄС, чи згідно з нашим підходом — країн наближеного до України рівня економічного розвитку — над країнами-лідерами, чи середніми темпами по вибірці. Така тенденція нами трактується як об'єктивна закономірність, що зумовлена економічними процесами інтенсифікації розвитку відстаючих членів ЄС хоча б до середньоєвропейського рівня. Так, середній приріст ВВП у Польщі становить 14,6%, у Румунії — 23,7%, у Естонії — 19,3%, у той час як у Німеччині — 2,2%, у Франції 3,8% та у Великобританії — 4,6%. Для США аналогічний показник становить 12,8%, для Японії — 0,8%.

Відзначимо також ще одну важливу особливість глобальних економічних процесів, а саме той факт, що сформований сьогодні масштаб "еко-

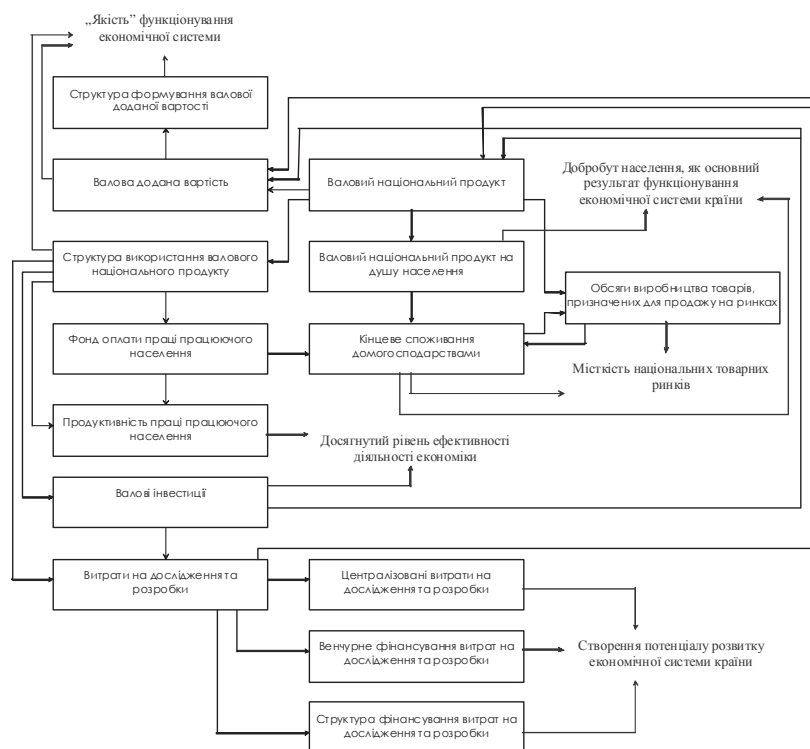

Рис. 2. Загальна система традиційних показників аналізу результативності економічних процесів на глобальному рівні

номічних гравців" передбачає виділення та аналіз економічних утворень "мега" рівня. Говорячи про абсолютний розмір ВВП країн вибірки, слід вказати на значний розрив між країнами світовими лідерами та іншими країнами, навіть країнами лідерами Європейського Союзу. Так, співставлення результатів функціонування економічних систем окремих країн, без врахування рівня їх інтегрованості до ЄС, не дає, на наш погляд, можливості говорити про конкурентоспроможність на світових ринках. Справді, з усіх країн ЄС тільки Німеччина більш-менш може бути порівняною з Японією чи США, але, на відміну від них, значна частина її ВВП формуються у країнах-сусідах.

Найбільший приріст ВВП на душу населення зафіксований за 2004—2007 рр. у Німеччині — 5,9%, у Великобританії — 4,9%, у Франції — 3,3%, у Італії — 2,0%, у Фінляндії — 5,5%, у Естонії — 17,9%, у Румунії — 16,0%, у Польщі — 9,0%. Додатково до цього вкажемо, що у США — 6,0%, у Японії — 5,3%. Фактично за динамікою зміни цього показника можливо судити про рівень матеріального добробуту населення тої чи іншої країни. Відзначимо, що, незважаючи на швидку динаміку зростання ВВП у нових країнах-учасників ЄС, рівень цього показника на душу населення залишається одним з найнижчих. Валовий внутрішній продукт на душу населення країни виступає початковою базою для оцінки добробуту людей, так як саме він характеризує обсяг економічних благ, вироблених економічною системою. Але, крім загальних обсягів таких благ, слід вести мову про структуру розподілу цих благ між окремими напрямами суспільного розвитку, а також про частку ВВП, яка формує розмір споживчих витрат населення.

Основним макроекономічним результатом діяльності економічних систем різних держав та їх об'єднань виступає показник доданої вартості як логічний еквівалент чистого приросту капіталу чи прибутку (індикаторам, що використовують у масштабі підприємств чи окремих бізнес-проектів). Саме здатність економічної системи генерувати приріст доданої вартості і забезпечує її потенціал розвитку та конкурентоспроможності у довгостроковому періоді.

Слід відзначити збіг динаміки зростання ВВП та валової доданої вартості у більшості країн. Разом з цим, вважаємо, що для характеристики ефективності функціонування економічної системи державами слід говорити у випадку випередження динаміки зростання доданої вартості над ВВП. Отже, приріст валової доданої вартості за 2004—2006 рр. та оцінка на 2007 р. приблизно дорівнює приросту ВВП за аналогічний період у Німеччині, Великобританії, Франції, Італії та Фінляндії. Іншими словами, країни-лідери нашої вибірки демонструють найкращий рівень ефективності функціонування їх економічних систем за критерієм доданої вартості. Всі інші країни вибірки демонструють перевищення темпів зміни ВВП над темпами зміни валової доданої вартості, що свідчить про

екстенсивний тип їх розвитку. Здебільшого, це слід трактувати як ефект входу недостатньо розвинутих країн до Європейського Союзу з наступним екстенсивним зростанням масштабів їх економічних систем.

Показник кінцевих споживчих витрат домогосподарств — у першому наближенні характеризує місткості внутрішніх товарних ринків, через максимально можливий платоспроможний попит на них. Із представлених на рисунку діаграм чітко видно, що країни розподілені на дві однорідні групи: 1) країни, у яких обсяги споживчих витрат перевищують 500 млн євро рік; 2) країни, обсяги споживчих витрат яких не досягають 300 млн євро в рік. Поряд із згаданим вище показником, ВВП на душу населення, ми зможемо більш обгрунтовано судити про життєвий рівень населення окремих країн (як кінцевий результат функціонування та розвитку їх економічних систем). Отже, за результатами розрахунку ВВП на душу населення до країн з підвищеним життєвим рівнем населення, слід віднести також Фінляндію, хоча на основі обсягів кінцевого споживання ця країна відстає навіть від Польщі і Туреччини. В цілому слід вказати на тотожність динаміки зростання обох показників у більшості країн, а незначні відмінності можна пояснити природним рухом населення в межах аналізованого періоду часу.

Близько 58% ВВП країн ЄС спрямовуються на заощадження домогосподарства, як основного джерела фінансування економічного розвитку за умов ринкової економіки. Відзначимо, що саме приватні заощадження є основним джерелом формування фінансових ресурсів, особливо у США та Великобританії. Створюючи потенційно вільні фінансові ресурси у формі заощаджень домогосподарств, слід вказати на той факт, що більшість з них надходить у інвестиційну сферу не одразу, а через декілька економічних циклів (років). Розмір же валових інвестицій, визначений як відсоток ВВП, становить близько 20%, тобто кожна п'ята грошова одиниця вартості економічних благ країн ЄС реінвестується в економіку. Така ситуація цілком характерна для сучасного етапу динамічного розвитку інноваційних процесів та мінливості глобальних ринків.

Опрацювавши наукові дослідження з вказаної проблематики, можемо стверджувати, що основною властивістю економічної системи, яка свідчить про її належність до інформаційного суспільного укладу, виступає структура доданої вартості за секторами економіки. Більшість економістів притримуються точки зору, що в економічних системах "інформаційного" рівня розвитку найбільша частка доданої вартості створюється у наукомістких галузях промисловості та секторі послуг. Фактично 49,1% загального обсягу валової доданої вартості країн ЄС у 2006 році сформовано у секторі бізнес-послуг, фінансовому обслуговуванні, транспорті та зв'язку, і тільки 29,0% її величини визначили суто промислово-виробничі сектори економіки — промисловість, сільське господарство та

будівництво.

Загальна вартість вироблених у Німеччині товарів становить 44,9% від обсягу ВВП у 2006 році, виміряного у поточних цінах. Аналогічне співвідношення для Великобританії становить 22,3%, для Франції — 4,4%, хоча для Польщі даний індикатор сягає 39,4%, для Румунії — 30,1%, для Естонії — 38,6%. Таким чином, можемо констатувати, країни — економічні лідери у повній мірі сформували інформаційний тип виробництва у той час, як менш розвинуті члени ЄС тільки знаходяться на шляху до таких пропорцій. Вважаємо, що Україна повинна враховувати вказані співвідношення при розробці національних стратегічних програм розвитку, закладаючи основи саме для інформаційно-інтелектуального зростання добробуту населення. Додатковим стимулом для таких трансформацій слід вважати підвищення вимог якості та безпечності виробництва на території ЄС, високої вартості економічних ресурсів (особливо землі та робочої сили), що має наслідком перенесення більшості виробничих комплексів у країни Азії, Близького Сходу та Східної Європи. У такому контексті Україна має неабиякі перспективи для залучення іноземних інвесторів.

Зі всіх країн-виробників найвищу продуктивність праці зафіксовано протягом 2003—2006 рр. у Франції. Станом на 2006 рік цей показник у Франції вищий на 21%, ніж середньоєвропейський рівень. Більшість порівняно "молодих" членів ЄС (Естонія, Польща, Румунія) суттєво відстають від країн-лідерів. Слід також вказати, що найбільш економічно потужні країни ЄС (Німеччина, Великобританія, крім Франції) досягнули певних технологічних меж зростання продуктивності праці на поточний момент часу. Дані міркування підтверджує факт стабілізації цього показника протягом усього аналізованого періоду на одному рівні. У світовому масштабі слід вказати на відставання країн ЄС від США, але разом з цим про деяке випередження Японії.

У ряді країн спостерігається зростання продуктивності праці та підвищення витрат на оплату праці: у Франції зростання витрат на оплату праці в середньому на 3,5% при підвищенні продуктивності праці на 1,1%; Естонія, відповідно, 15,25% та 5,5%. У той же час зафіксовані інші процеси, наприклад, у Фінляндії витрати на оплату праці зросли на 4,9%, а продуктивність праці знизилася на 0,35%. Фактично у цьому випадку можна говорити про "проїдання" потенціалу майбутнього розвитку.

Чи не основним фактором підвищення продуктивності праці та нарощування обсягів виробництва товарів виступає техніко-технологічна база цих процесів, тобто її стан, масштаби оновлення, пропорції тощо. Формування та оновлення техніко-технологічної бази певної економічної системи традиційно відображається через показники інвестиційної активності як основного інструменту та фінансово підґрунтя. Крім того, інвестування коштів у економіку тої чи іншої держави слід розцінювати як заключний

етап інноваційних процесів, хоча в загальній структурі вкладеного капіталу і визначається частка на просте та розширене відтворення.

Проаналізована нами інформація дозволяє констатувати значне перевищення обсягів валових інвестицій у США та Японії, ніж у будь-якій іншій країні ЄС. В рамках же самого ЄС існують значні відмінності між інвестиціями в розрізі країн-учасників. Наприклад, станом на 2006—2007 рр. безперечним лідером за цим показником серед країн ЄС є Німеччина, але навіть досягнутий у цій країні рівень інвестування сягає ледве 50% від обсягів валових інвестицій Японії і становить близько 22% від аналогічного показника США. За таких масштабів інвестиційних витрат говорити про валові інвестиції у нових країнах-членах (Польщі, Румунії, Естонії) взагалі не доводиться. Слід також вказати ще на одну важливу тенденцію у світовому масштабі — зростання обсягів валових інвестицій протягом 2004—2007 рр. за всіма країнами вибірки. Така тенденція свідчить про зростання швидкості технологічних змін, міняєвість товарних ринків, а також про зростання ролі інноваційного чинника в економічних процесах.

Виступаючи завершальним результатом науково-технічних розробок та різного роду досліджень, інноваційні процеси справляють масштабний вплив на різні сектори економіки, зумовлюючи наслідки (зміни) другого порядку. Таким чином, традиційно говорять про цикли поширення інновацій у економічних системах при відповідному інвестиційному забезпеченні. Аналізуючи інтенсивність та результативність інноваційних процесів, ми наближуємося до розуміння майбутньої структури виробництва, споживання, конкурентної ситуації тощо.

У світовій статистиці найбільш загальним індикатором оцінки рівня інноваційної спрямованості економіки окремої держави слід вважати відсоток ВВП країни, що спрямовується на фінансування досліджень і розробок у різних галузях наук. Саме цей показник дозволяє говорити про рівень суспільної уваги та ресурсного забезпечення, інноваційного розвитку економіки певної нації. Виходячи з цієї тези й інформації, представлені на діаграмі, зробимо декілька узагальнень: 1) найвищий рівень пріоритетності та максимальний масштаб фінансування досліджень і розробок зафіксований у США, що на 0,32% перевищує аналогічний показник ЄС та на 0,35% — Японії; 2) очевидно, не слід повністю отожднювати інтенсивність інноваційної діяльності у певній країні з масштабами фінансування досліджень і розробок (як приклад, слід досвід Німеччини, Великобританії, Японії, що сформували науково містку структуру національних економік, але аналізований показник у них нижчий за США, Естонію); 3) нові країни — члени ЄС, такі як Польща та Румунія, фактично субсидуються інтелектуальними капіталом з боку більш розвинутих країн-членів, не приділяючи інноваційним процесам значної уваги (хоча разом з цим вони

демонструють непогану тенденцію зростання ВВП).

Порівнюючи витрати на інноваційні процеси, їх інвестиційне забезпечення з розміром ВВП країни, слід відзначити, що традиційно виділяють централізовані (державні) і приватні джерела фінансування досліджень і розробок. При чому співвідношення між цими двома джерелами і характеризує в цілому специфіку інноваційної політики тої чи іншої держави.

Порівнюючи загальний обсяг фінансування досліджень і розробок, визначивши частку централізованих коштів у його загальній величині, слід зазначити:

— дійсно, у всіх країнах ЄС частка централізованих джерел фінансування досліджень та розробок у його загальній величині перевищує 90%, середньоєвропейський показник становить близько 100%, а за країнами вибірки частка централізованих витрат сягає 95,1%;

— у той же час у США тільки близько 60—65% витрат на дослідження та розробки забезпечуються з централізованих джерел, залишок фінансується з інших джерел (громадських об'єднань, корпоративного сектору тощо);

— рівень і динаміка цього співвідношення у Японії протягом аналізованого періоду повторюють в цілому значення та зміни європейських країн, але інтенсивність інноваційних процесів у цій країні значно вища.

Слід вказати також на сектори використання вказаних коштів, які також можна вважати джерелом генерування інновацій у тій чи іншій країні. Так, у всіх країн вибірки та у ЄС в цілому основним сектором протікання інноваційних процесів є сектор приватного бізнесу. Рівень фінансового забезпечення академічної науки (сектор вищої освіти) у Японії, США та ЄС приблизно однаковий (10—14% усіх витрат на дослідження та розробки). Така ж ситуація спостерігається у Японії, США та ЄС і в секторі державних науково-дослідних установ.

Цікаві тенденції виявляє аналіз структури фінансування витрат на дослідження та розробки у розрізі окремих напрямів використання їх результатів (табл. 1). Пріоритетність тих чи інших сфер ініціації та використання інновацій, на наш погляд, свідчить про стратегію соціально-економічного розвитку, рівень культурного розвитку нації, висвітлює найбільш актуальні для певної нації проблеми її існування.

Відзначимо, що загальносвітовими пріоритетними сферами інноваційних процесів виступають:

— захист і покращання здоров'я людей, що найбільш актуально для США (відсоток фінансування становить 22,8%), Великобританії (14,7%), Італії (8,1%), Естонії (8,7%);

— промислове виробництво та нові технології виготовлення продукції, які традиційно виступають об'єктами інноваційних процесів і найкраще фінансуються у ЄС (10,7%), особливо у Фінляндії та Естонії;

— фінансування академічної науки знаходиться також серед пріоритет-

них, особливо у Німеччині (40,3 %), Італії (42,2%), Японії (33,5%);

— для Японії особливо гостро стоїть проблема енергозабезпечення її економіки, у цей сектор виділяється близько 17,1% усіх коштів;

— для США найважливішим пріоритетом виступають військові дослідження, що забирають близько 56,6% усіх коштів на дослідження та розробки, хоча слід вказати, що цей напрям актуальний і для ряду європейських країн (Великобританії, Франції).

Альтернативою централізованим джерелам фінансування інноваційних процесів у всіх країнах світу визнаються венчурні механізми фінансування досліджень та розробок. Слід зазначити, що по своїй сутті венчурне фінансування передбачає можливість участі органів влади чи централізованих інвестиційних фондів. Але, не зважаючи на декларовану корисність і значну роль венчурного капіталу у формуванні інвестиційних ресурсів для інноваційних проектів, його роль залишається порівняно невеликою у структурі джерел фінансування більшості країн. Відзначимо, що найвищого рівня розвитку венчурне фінансування здобуло у Великобританії та США, а всі європейські країни суттєво відстають від цих двох лідерів. На наш погляд, економічні системи США та Великобританії значною мірою пов'язані партнерськими зв'язками та досвідом тривалої співпраці протягом майже усього ХХ століття.

Слід також вказати, що основні обсяги венчурного капіталу залучаються на етапі поширення та використання інновацій, тобто на стадії активної комерціалізації інновацій. На етапі ж початкових досліджень основну роль все таки відіграють централізовані інвестиційні фонди, як зазначалося вище, в основному державного характеру. Така інформація дозволить нам дещо по-новому переосмислити національні політичні лозунги щодо необхідності розвитку венчурних механізмів фінансування національних наукових розробок.

На базі аналізу динаміки розвитку 29 країн OECD і національних статистичних баз спеціалісти Confederation of Danish industries визначили, що ключовими факторами результативності діяльності на глобальному рівні виступають:

— накопичені (сформовані) знання та компетенції;

— досягнута економічна гнучкість;

— ефективність діяльності підприємств та підприємств;

— управління витратами та раціональність оподаткування;

— ефективність інноваційних процесів та швидкість їх поширення;

— інтернаціоналізація та відкритість економічних систем.

Таким чином, провівши приблизно попередні розрахунки глобального характеру, слід ще раз наголосити на декількох ключових тезах:

— вивчення динаміки зростання ВВП певної країни у абсолютному вимірі та у розрахунку на душу населення дозволяє констатувати той факт, що найкращі результати у світовій кон-

Таблиця 1. Соціо-економічна структура фінансування витрат на дослідження і розробки у 2005–2006 рр., % від загального обсягу

Напрямок досліджень	США	Японія	ЄС-25	Німеччина	Великобританія	Франція	Італія	Фінляндія	Естонія	Румунія	Польща
Видобування корисних копалин і багатств землі	0,7	1,8	1,7	1,8	2,3	0,9	2,8	1,0	1,4	1,2	1,0
Інфраструктура і загальне землекористування	1,5	4,2	1,8	1,9	1,1	0,6	1,0	2,0	4,0	3,4	0,8
Екологічний контроль та екологічна безпека	0,4	0,9	2,7	3,4	1,8	2,7	2,7	1,8	3,0	2,1	0,9
Захист та покращання здоров'я людей	22,8	3,9	7,3	4,4	14,7	6,1	8,1	5,9	8,7	4,4	3,4
Виробництво та використання енергоносіїв	1,1	17,1	2,8	2,9	0,4	4,5	4,1	4,8	1,6	0,9	1,6
Сільськогосподарське виробництво та сільськогосподарські технології	1,9	3,3	3,4	1,8	3,3	2,3	3,6	5,9	5,2	4,3	1,6
Промислове виробництво та технології	0,4	7,1	10,7	12,4	1,7	6,2	12,3	26,1	25,2	10,7	15,9
Соціальна інфраструктура та взаємовідносини	1,1	0,7	3,1	3,8	3,5	0,4	5,0	6,1	2,1	0,3	2,1
Освоєння та використання космічного простору	7,9	6,7	5,0	4,2	2,0	9,0	8,4	1,8	3,2	2,4	0,1
Фінансування досліджень загального університетського фонду	0,0	33,5	32,0	40,3	21,7	24,8	42,2	26,1	18,1	0,0	19,1
Дослідження без певної спрямованості	5,6	15,6	14,5	16,6	16,0	17,8	5,9	15,2	8,6	40,9	48,1
Інші види цивільних досліджень	0,0	0,1	1,4	0,7	0,5	2,4	0,0	0,0	2,8	27,7	0,5
Оборона та військові дослідження	56,6	5,1	13,6	5,8	31,0	22,3	3,9	3,3	16,1	1,7	4,9
Разом	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

курентній боротьбі виявляють країни, які сформувавши економічні системи з найвищими частками доданої вартості та з найбільш інтенсивними інноваційними процесами;

— саме країни з найефективнішими механізмами інноваційної діяльності досягають найкращих показників продуктивності праці, оптимальних економічних пропорцій, а також, у кінцевому підсумку, забезпечують зростання життєвого рівня своїх громадян у довгостроковій перспективі;

— характер інноваційних процесів, пріоритетні напрями їх реалізації та механізми фінансового забезпечення у країнах вибірки дозволяють судити про незначні відмінності у загальних підходах до управління інноваційною діяльністю, а також підтвердити факт існування суттєвих масштабних диспропорцій у світовому масштабі.

ВИСНОВКИ

Більшість наукових досліджень у сфері аналізу глобальних соціально-економічних тенденцій виділяють три основні напрями сучасних змін, які власне і виступають каталізаторами інформаційного розвитку світової економіки: 1) стабільна тенденція до зростання у структурі валової доданої вар-

тості частки послуг та наукомістких продуктів, яка дозволяє створювати економічні блага з мінімально можливими витратами ресурсів, закладає основу для накопичення "невідчутного багатства нації"; 2) інтенсивний розвиток інформаційних технологій і удосконалення технічних засобів роботи з інформацією, з одного боку, прискорює економічні трансакції на ринку і внутрішні процеси соціально-економічних систем, а з іншого боку — формує певні класи населення, що спеціалізуються на роботі з інформацією; 3) вплив інформаційних чинників на господарське використання усіх інших факторів суспільного виробництва посилюється з кожним роком, що проявляється у зміні галузевих меж, деформації товарних ринків, створення складних економічних благ (як комплексу матеріальних та нематеріальних характеристик).

На цій основі проявляються наступні наслідки таких змін у світовому господарстві:

— підвищення значення освіти населення як ключового ресурсу країни та її основного багатства, що безпосередньо визначає обсяг і якість інтелектуального капіталу нації;

— домінування сфери послуг та інформаційних технологій як результат призводить до інтенсифікації

інноваційних процесів на усіх рівнях економічної системи країни;

— визнання інновацій та інтелектуальних товарів основою національного багатства та добробуту населення країни, що має наслідком зміну державної політики, акцентування уваги на науково-технічному розвитку та прогнозування майбутнього товарних ринків. Таким чином, конкурентна боротьба ніби переноситься з теперішнього часу у майбутні періоди і відбувається не на ринках, а у науково-дослідних закладах;

— змістовні трансформації економічних систем окремих країн призводять виникнення міжнародних економічних утворень, які здійснюють трансферт нематеріальних цінностей поза межами контролю будь-якого органу влади, побудови нових методів організації господарської діяльності тощо.

Досвід ведення бізнесу, результати авторських досліджень дозволяють стверджувати, що сьогодні ключовим фактором конкурентоспроможності, довгострокової результативності підприємств та організацій виступають саме інтеграційні процеси зі споживачами, партнерами чи іншими учасниками їх бізнесу. Таким чином, на основі сучасних технологій організації діяльності та обміну інформацією досягаються найкращі пропорції створення доданої вартості у бізнес-процесах створення цінності для споживачів товарів (кінцевих чи проміжних). Саме такого типу інтеграційні утворення часто реалізуються юридично самостійними та відокремленими господарськими одиницями чи суб'єктами господарювання, які по факту позбавляються економічної самостійності в межах таких споживчо-орієнтованих бізнес-моделей.

Література:

1. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія України. — К.: ВО "Батьківщина", 2001. — 300 с.
2. Вальтх К.К. Информационная теория стоимости. — Новосибирск: Наука, 1996. — 413 с.
3. Гальчинський А.С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу. — К.: Українські пропілеї, 2001. — 319 с.
4. Геєц В.Н. Социогуманитарные составляющие перспектив перехода к социальноориентированной экономике в Украине // Экономика Украины. — 2000. — № 1. — С. 4—11.
5. Морозов В.С. Прямі іноземні інвестиції // Міжнародні фінанси: Підручник / О.І. Рогач, А.С. Філіпенко, Т.С. Шемет та ін.; за ред. О.І. Рогача. — К.: Либідь, 2003. — С. 347—359.
6. Рогач О.І., Шнирков О.І. Транснаціоналізація світового господарства та перехідні економіки: Навч. посібник. — К.: Видавничий центр "Київський університет", 1999. — 302 с.
7. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / В. Рокоча, О. Плотніков та ін. — К.: Таксон, 2001. — 304 с.
8. Якубовский С.А. Современные транснациональные корпорации: регулирование деятельности и роль в мировой экономике: Монография. — Одесса: Астропринт, 1998. — 168 с.

Стаття надійшла до редакції 26 січня 2009 р.